

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ, ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ТА ЛІНГВО- КОГНІТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ АФОРИЗМІВ ДЕНА БРАУНА (НА МАТЕРІАЛІ ЦИКЛУ РОМАНІВ ПРО ПРОФЕСОРА ЛЕНГДОНА)

Черник О. О., асистент

*Національний технічний університет “Дніпровська політехніка”
пр. Дмитра Яворницького, 19, м. Дніпро, Україна*

olena.chernyk@gmail.com

У статті розглядається афористичність як елемент ідіостилю Дена Брауна, оскільки афоризми відтворюють мовні здібності автора створювати стислий та експресивний текст, а також здатні влучно виражати ідеї письменника. Увага приділяється лексико-семантичним особливостям авторських афоризмів Дена Брауна, аналізуються прагматичні настанови і фрагмент мовної картини світу письменника (ключові концепти), які репрезентуються цими короткими висловами.

Ключові слова: афоризм, ідіостиль, лексико-семантичні особливості, прагматична настанова, концепт.

LEXICO-SEMANTIC, LINGUOPRAGMATIC AND LINGUOCOGNITIVE FEATURES OF DAN BROWN'S APHORISMS (ON THE MATERIAL OF ROBERT LANGDON BOOK SERIES)

Chernyk O. O., Assistant

*National Technical University “Dniprovskaya Politechnika”
pr. Dmytra Yavornytskoho, 19, Dnipro, Ukraine*

The article deals with the lexico-semantic and lingo-pragmatic features of Dan Brown's aphorisms, as well as with the features of the author's linguistic picture of the world represented in these concise sayings. The topicality of the research is determined by the fact that the problems of a writer's linguistic individuality and peculiarities of reflecting a writer's world-view in the language of their literary texts still attracts many linguists. Moreover, Dan Brown's books comprise the list of the most popular modern English novels. The present research analyses aphorisms as an integral part of Dan Brown's idiostyle, as they are able to express neatly the author's point of view in a figurative, expressive and compressed form. Material of the investigation is 89 aphorisms taken from Dan Brown's novels.

As a result of the research, we have revealed that the Dan Brown's aphorisms not only reflect the ideas of the novels and the author's attitude towards the external reality, but they are also an instrument of influence and manipulation, as due to their authority and validity, they make the reader believe in the ideas represented in the novels. Such a peculiarity can be explained by the fact that the author's novels are intellectual thrillers, the genre of mass literature, which aims at making the reader absorbed.

Dan Brown actively uses quantifiers of generalization and abstract vocabulary in his aphorisms (the lexico-semantic construction features peculiar to classic aphorisms and proverbs). In creation of figurativeness and expressiveness of aphorisms, the writer gives preference to personification, metaphors, hyperbola and antithesis. Aphorisms by Dan Brown most often realize pragmatic settings for assertion (and/or summarizing), cognition, and refutation. It means that the author can be a neutral observer of the external reality, as well as he can argue existing traditional points of view. The key concepts verbalized in the author's aphorisms are *SCIENCE, RELIGION, FEAR* and *EVIL*.

Key words: aphorism, idiostyle, lexico-semantic features, pragmatic setting, concept.

Питання мовної індивідуальності автора тексту, а також особливості відтворення авторського світогляду в мові художніх творів досі привертають увагу багатьох лінгвістів. Афоризми – це короткі вислови, які здатні влучно виражати ідеї письменника чи поета. Використання афоризму як засобу вираження узагальненої думки Є. Є. Іванов називає універсальною властивістю ідіостилю письменника [4, с. 19]. На думку Н. М. Калашникової, “афоризми вилучені із творів письменника, утворюють цілісну систему, яка відтворює картину світу автора, розкриває його життєву філософію та знайомить з його системою цінностей та антицінностей” [5, с. 16]. Аналіз лексико-семантичних, лінгвопрагматичних та лінгвокогнітивних особливостей афоризмів у творах Дена Брауна в межах дослідження ідіостилю письменника становить значний інтерес, оскільки книги письменника входять до числа найбільш популярної сучасної англомовної прози.

Афоризм як мовностилістичне явище ставав об'єктом досліджень багатьох науковців. Ґрунтовною теоретичною роботою з афористики є монографія Л. І. Сокольської та Н. Т. Федоренка, в якій розглядаються головні ознаки афоризму, їх жанрові та видові особливості [7]. На прикладі різних мов досліджувалися семантичні та структурні особливості афоризмів (Г. Є Крейдлін, М. М. Єленевська, Л. Є. Кондаурова, Г. Л. Пермьков), стилістичні характеристики (А. В. Королькова, Т. І. Манякіна, А. П. Шумакова, Т. М. Миронова.), синтаксичні особливості (А. П. Шумакова, Ю. С. Байкова, Ван Лін), лінгвопрагматичні характеристики (І. Ю. Яковлева, О. В. Бабенко). В аспекті інтертекстуальності афоризми дослідили Є. Ю. Ваганова, Є. В. Землянська. У лінгвокогнітивному плані афоризми аналізували Є. О. Демідкіна., Т. Ю. Передрієнко, А. В. Аммер, О. А. Анастасьєва. Зазначені вчені розглядають в основному афоризми поза якимось контекстом, хоча М. М. Єленевська зазначає, що один і той самий афоризм може виступати і як самостійний мовленнєвий твір, і як мікротекст у складі макротексту [5, с. 3–4]. Таким макроконтекстом може бути художній твір, трактат, промова, публіцистичні тексти.

Афоризм також починають розглядати як складову ідіостилію автора. Ю. С. Байкова [2] та Н. М. Калашникова [5] досліджують афористичність як елемент ідіостилів Є. О. Євтушенка та В. С. Токаревої відповідно, а Д. О. Крячков [6] як елемент ідіостилію американських політиків. У згаданих роботах аналізують, як проявляється індивідуальність автора при побудові афоризму на всіх мовних рівнях, а також відображення мовної картини світу письменника в афоризмах.

Афоризми, представлені в текстах романів Дена Брауна, як нам відомо, ще не вивчалися у лінгвістиці. Окрім того, що їх дослідження, на наш погляд, є обов'язковою частиною комплексного вивчення ідіостилію письменника, інтерес також представляє те, як афоризми функціують у сучасному творі масової літератури, оскільки до цього в основному увага приділялась афоризмам творів класичної літератури.

Мета статті – дослідити лексико-семантичні та лінгвопрагматичні особливості авторських афоризмів Дена Брауна, наявних у циклі романів про професора Роберта Ленгдона, а також визначити фрагмент мовної картини світу письменника, який у них представлений. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**: 1) стисло охарактеризувати феномен афоризму; 2) з'ясувати лексико-семантичні особливості афоризмів, представлених в афористиці Дена Брауна; 3) виявити прагматичні настанови, що реалізуються в афоризмах письменника; 4) визначити концепти, що вербалізуються в афористиці письменника.

Найбільш повне визначення афоризму, з яким ми погоджуємося, пропонує О. А. Анастасьєва: “Афоризм – це стислий, комунікативно-орієнтований, концептуально зумовлений вислів, який належить певному авторові, стверджує глибоку, загальнозначущу істину, має значний прагматичний потенціал і художньо відточену, завершену форму, яка вирізняється витонченістю та стилістичною експресивністю формулювання” [1, с. 8]. Афоризм може існувати і як самостійний жанр, і бути вплетеним у тканину твору будь-якого жанру. Важливо зазначити, що в межах твору він має бути незалежним від контексту, тобто бути самостійною одиницею, здатною на власне існування [4, с. 138].

Творам Дена Брауна властива афористичність, оскільки в текстах його романів можна неодноразово зустріти вислови відомих людей та прислів'я (32 випадки), а також власні афоризми. Ми відібрали 89 авторських висловів, які можуть стати загальноживаними афоризмами, оскільки вони містять “мудру” думку, характеризуються завершеністю, узагальненістю, постульованістю, стислістю та імпліцитністю і є зрозумілими поза контекстом.

При побудові своїх афоризмів Ден Браун використовує ряд лексико-семантичних стилістичних засобів, найчастішими з яких є уособлення (у 14,6 % афоризмів), метафора

(у 12,3 % афоризмів), антитеза (у 11,2 % афоризмів), гіпербола (у 6,7 % афоризмів), парадокс (у 4,5 % афоризмів), метонімія (у 3,4 % афоризмів) та порівняння (у 3,4 % афоризмів).

Завдяки персоніфікації значимість певних абстрактних понять та явищ в афоризмах письменника підвищується, їх прихована внутрішня сутність та своєрідність стає більш очевидною, напр.: *“Language can be very adept at hiding the truth”* [11, с. 196]. Метафора в афоризмах Дена Брауна використовується для створення місткого образу, ґрунтованого на яскравих, часто неочікуваних асоціаціях, напр.: *“The laws of physics are the canvas God laid down on which to paint his masterpiece”* [8, с. 81]. Використання антитези (можна розглядати як лексико-синтаксичний засіб) в афоризмах Дена Брауна дозволяє загострити думку, висловити її більш яскраво та емоційно, напр.: *“Wealth is commonplace, but wisdom is rare. Wealth without wisdom can often end in disaster”* [11, с. 240]. Вислови з використанням гіперболи явно викривляють дійсність та покликані вразити читача несподіваністю та безкомпромісністю, напр.: *“Every generation’s breakthroughs are proven false by the next generation’s technology”* [11, с. 53]. Порівняння в афоризмах дозволяє якомога яскравіше та чіткіше висловити головну думку, а також несе в собі елемент неочікуваності, новизни та ориґінальності, напр.: *“Telling someone about what a symbol means is like telling someone how a song should make them feel”* [10, с. 60]. Парадоксальність в афоризмах Дена Брауна сприяє їх інтелектуалізації та переконливості, напр.: *“The most dangerous enemy is that which no one fears”* [8, с. 30]. Метонімія та синекдоха допомагають виділити в зображуваному предметі чи явищі ту рису, на яку автор хоче звернути увагу читача, напр.: *“The day science substantiates God in a lab is the day people stop needing faith! We all benefit from a sense of contact with divinity... even if it is only imagined”* [8, с. 550]; *“Oftentimes, those special brains, the ones that are capable of focusing more intently than others, do so at the expense of emotional maturity”* [9, с. 217].

До інших лексичних особливостей афоризмів Дена Брауна відносимо активне вживання кванторів узагальнення (у 34 % афоризмів), що представлені займенниками *one, every, all, everything, nothing, no, nobody*, напр.: *“Miracles were nothing but stories we all clung to because we wished they were true”* [8, с. 550]; прислівниковими показниками *never, always, usually*, напр.: *“We have never created a weapon we haven’t used”* [8, с. 584]; узагальнюючим іменником *man*, напр.: *“No man is more prideful than he who believes himself immune to the dangers of the world”* [9, с. 215]; зворотом *There is/ there are*, напр.: *“There is a hidden world behind the one we all see. For all of us”* [11, с. 464].

Загалом у текстах афоризмів письменника переважає абстрактна лексика, що властиво більшості відомих афоризмів, оскільки така лексика підкреслює узагальненість афоризмів та вербалізує ряд концептів абстрактних сутностей. Як приклад, наведемо такий афоризм: *“Science and religion are not at odds. Science is simply too young to understand”* [8, с. 89].

В афоризмах Дена Брауна реалізується ряд прагматичних настанов, найчастотнішою з яких є настанова на констатацію, резюмування (в 41,6 % афоризмів), напр.: *“Only one form of contagion travels faster than a virus. And that’s fear”* [9, с. 428]. Як зазначає Анастасєва, такі афоризми констатують певні факти, не поширюючи і не надаючи додаткових аргументів [1, с. 83]. Афоризми з настановою на констатацію та резюмування мають особливий вплив на адресата, оскільки характеризуються підвищеною інформативною щільністю, образністю та загальною значимістю.

Другою за частотністю прагматичною настановою, що реалізується у творах письменника, виступає настанова пізнання (27%), яка виконує когнітивну прагматичну функцію, що полягає в здатності афоризмів стимулювати людську свідомість до нової пізнавальної діяльності через проблемну ситуацію, яка об’єктивується в афоризмі [1, с. 80], напр.: *“The only difference between you and God is that you have forgotten you are divine”* [11, с. 492]. У наведеному афоризмі письменник спонукає замислитися на тему божественності людини,

яка має не тільки філософський характер, а ще й провокаційний, що характерно для творів Дена Брауна.

У 10 % афоризмів можна зустріти реалізацію настанови спростування (парирування), напр.: *“Science and religion are two totally compatible fields – two different approaches to finding the same truth”* [8, с. 89]. Наведений афоризм спростовує загальноприйнятту думку про те, що релігія і наука є протилежними сферами діяльності й мають різні цілі.

Однакову репрезентацію в афоризмах Дена Брауна мають настанови викриття/докору, застереження, обґрунтування та потрясіння несподіваною аргументацією. Кожна з цих настанов спостерігається в 4,5% афоризмів, напр.: *“We have never created a weapon we haven't used”* [8, с. 584] (викриття/докір); *“In dangerous times, there is no sin greater than inaction”* [9, с. 463] (застереження); *“Every faith in the world is based on fabrication. That is the definition of faith – acceptance of that which we imagine to be true, that which we cannot prove”* [10, с. 451] (обґрунтування); *“Nothing in Christianity is original”* [10, с. 314] (потрясіння несподіваною аргументацією). У 3,4 % афоризмів реалізується настанова нарікання та настанова поради, напр.: *“World moves so fast that if you stop even for an instant to consider the implications of your actions, someone more efficient will whip past you in a blur”* [8, с. 422] (нарікання); *“If you can't go north, go east”* [8, с. 459] (порада).

Афоризми є одним із найважливіших фрагментів мовної картини світу письменника, оскільки завдяки своїй інформативній щільності та насиченості вони більш концентровано виражають ідеї автора, ніж інші речення, що не актуалізують афоризми. Найяскравішу мовну репрезентацію в афоризмах Дена Брауна мають концепти *SCIENCE*, *RELIGION*, *FEAR* та *EVIL*. Ці концепти вербалізуються в афоризмах, наявних у текстах усіх чотирьох романів, перші два відбивають теми, які порушуються у творах, а вербалізація двох останніх продиктована жанровою своєрідністю романів Дена Брауна, оскільки зображення страху є невід'ємною складовою у творах трилерів, а зло завжди має бути покараним у таких творах масової літератури, як детектив (у романах письменника втілюється комбінація обох зазначених жанрів).

Концепти *SCIENCE* та *RELIGION*, з одного боку, утворюють опозицію: *“The day science substantiates God in a lab is the day people stop needing faith! We all benefit from a sense of contact with divinity... even if it is only imagined”* [8, с. 550], а з іншого боку, вони дуже пов'язані та мають спільні цілі: *“Science and religion are two totally compatible fields – two different approaches to finding the same truth”* [8, с. 89]; *“The laws of physics is the canvas God laid down on which to paint his masterpiece”* [8, с. 81].

У своїх афоризмах письменник підкреслює, що наука має і позитивні сторони, і негативні: *“Science can heal, or science can kill. It depends on the soul of the man using the science”* [8, с. 370]. Концепт *SCIENCE* має точки перетину з концептом *EVIL*, оскільки проявом зла є використання зброї, котра була винайдена завдяки науці: *“We have never created a weapon we haven't used”* [8, с. 584]. Автор афоризмів також вказує на такі характеристики науки: 1) бездуховність: *“Science, by definition, is soulless. Divorced from the heart”* [8, с. 585]; 2) помилковість: *“Every generation's breakthroughs are proven false by the next generation's technology”* [11, с. 53]; 3) здатність творити чудеса: *“If our ancestors could see us today, surely they would think us gods”* [11, с. 507]; 4) швидкий розвиток: *“Science is progressing so fast that nobody knows where the lines are drawn anymore”* [9, с. 452]; 5) небезпека: *“...the human genome is an extremely delicate structure ... a house of cards. The more adjustments we make, the greater the chances we mistakenly alter the wrong card and bring the entire thing crashing down”* [9, с. 451].

Концепт *RELIGION* представлено суперечливо в афористиці письменника. З одного боку, божественні чудеса несправжні, та віра будується на обмані: *“Miracles were nothing but stories we all clung to because we wished they were true”* [8, с. 550]; *“Every faith in the world is*

based on fabrication. That is the definition of faith – acceptance of that which we imagine to be true, that which we cannot prove” [10, с. 451]; релігія небездоганна: *“Religion is flawed, but only because man is flawed”* [8, с. 423]. З іншого боку, Бог має велику любов до людей: *“No love is greater than that of a father for His son”* [8, с. 606]; Бог уміє пробачати: *“Forgiveness is God's greatest gift”* [10, с. 547]; віра усуває апатію: *“Darkness feeds on apathy . . . and conviction is our most potent antidote. Keep studying your faith. Study the Bible”* [11, с. 110]. В афористиці також постулюється сміливе твердження про відсутність самобутності в християнстві: *“Nothing in Christianity is original”* [10, с. 314]. Неодноразово афоризми письменника вербалізують когнітивну ознаку “універсальність релігії”: *“Religion is like language or dress. We gravitate toward the practices with which we were raised. In the end, though, we are all proclaiming the same thing. That life has meaning. That we are grateful for the power that created us”* [11, с. 133]. Також в афористиці Дена Брауна можна спостерігати постулювання ідей “олюднення Бога” та “обоготворення людини”, напр.: *“We are creators, and yet we naively play the role of ‘the created’”* [11, с. 501].

Як бачимо, деякі афористичні висловлювання про релігію й науку мають дуже провокативний характер, оскільки постулюють нетрадиційну точку зору, шокуючий факт, який підриває уявлення багатьох людей. Тобто за допомогою афоризму автор намагається вплинути на читача, видати хибне або суб’єктивне уявлення за істинне. Така маніпуляція читачем характерна для творів масової літератури, особливо бестселерів.

Концепт *СТРАХ* представлено як явище, що може калічити: *“Fear cripples faster than any implement of war”* [8, с. 95]; стимулює процес мислення: *“Fear is a stimulant, sharpening the mind's ability to think”* [11, с. 185]. Страх може бути відсутнім, коли йдеться про справжнього ворога: *“The most dangerous enemy is that which no one fear”* [8, с. 30]. Заради уникнення страху люди багато на що готові: *“Men go to far greater lengths to avoid what they fear than to obtain what they desire”* [10, с. 355]. Об’єктом страху може бути щось незрозуміле: *“We fear what we do not understand”* [10, с. 52], а також розумні люди: *“Great minds are always feared by lesser minds”* [11, с. 287].

Концепт *EVIL* Ден Браун сприймає як явище, що має здатність об’єднувати людей: *“Nothing unites hearts like the presence of evil”* [8, с. 587]; є єдиним виходом із ситуації: *“Sometimes, the only course of action is the lesser of two evils”* [9, с. 140]; може не викликати страх: *“The most dangerous enemy is that which no one fears”* [8, с. 30]. Проявом *EVIL* в афористиці письменника є явище прогресу: *“world moves so fast that if you stop even for an instant to consider the implications of your actions, someone more efficient will whip past you in a blur”* [8, с. 422]; багатство без мудрості: *“Wealth is commonplace, but wisdom is rare. Wealth without wisdom can often end in disaster”* [11, с. 240]; апатія та бездіяльність: *“No man is more prideful than he who believes himself immune to the dangers of the world”* [9, с. 215].

Висновки. Проведений аналіз показав, що афоризми активно використовуються в текстах романів Дена Брауна і займають важливе місце в його ідіостилі, оскільки вони в концентрованому вигляді виражають ідеї твору, а також відношення автора до реалій дійсності. Використання афоризмів у творах письменника є також гарним прикладом функціонування афоризму в сучасній популярній літературі. Такі властивості афоризму, як авторитетність істинність та загальнозначущість дозволяють авторові використовувати його як інструмент впливу й маніпулювати читачем, змушуючи його повірити в ідеї, які проголошуються в романі (часто сенсаційні), з метою підвищення інтересу читачів до романів.

Афоризми письменника характеризуються такими традиційними для класичних афоризмів та прислів’їв лексико-семантичними особливостями побудови, як вживання кванторів узагальнення та абстрактної лексики. У створенні образності, виразності та експресивності афоризмів письменник віддає перевагу уособленню, метафорам та гіперболі. Останній

лексико-семантичний стилістичний прийом, окрім функції виразності, виконує ще функцію програмування та переконання читача. Афоризми Дена Брауна найчастіше реалізують прагматичні настанови на констатацію (і / або резюмування), пізнання та спростування. Тобто автор може виступати як нейтральним спостерігачем явищ дійсності, так і оспорювати існуючі традиційні точки зору. Найяскравішу вербалізацію в афоризмах письменника мають концепти *SCIENCE*, *RELIGION*, *FEAR* та *EVIL*.

Перспективу дослідження вбачаємо в подальшому аналізі лінгвостилістичних особливостей ідіостилю Дена Брауна.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анастасьєва О. А. Англомовний афоризм. Прагмастилістичний та когнітивний аспекти : дис. ... канд. філол наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 237 с.
2. Байкова Ю. С. Афористичность как элемент идиостиля Е. А. Евтушенко : дисс. ... канд. филол наук : 10.02.01. Абакан, 2017. с. 183
3. Еленевская М. Н. Структура и функции афоризма (на материале английского языка) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Ленинград, 1983. 166 с.
4. Иванов Е. Е. Лингвистика афоризма. Могилев, 2016. 156 с.
5. Калашникова Н. М. Афористичность как черта идиостиля В. Токаревой : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Ростов-на-Дону, 2004. 28 с.
6. Крячков Д. А. Языковой афоризм как средство репрезентации говорящего в американском политическом дискурсе (на материале избирательной компании 2000г.) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 2002. 24 с.
7. Федоренко Н. Т., Сокольская Л. И. Афористика. Москва : Наука, 1990. 419 с.
8. Brown D. Angels & Demons. London : Transworld Publishers, 2016, 636 p.
9. Brown D. Inferno. London : Transworld Publishers, 2013. 480 p.
10. Brown D. The Da Vinci Code. London : Corgi, 2004. 608 p.
11. Brown D. The Lost Symbol. London : Transworld Publishers, 2009. 604 p.